

ДЗІКІ

(Колькі слоў з нагоды публікацыі «Зацемак» і вершаў Янкі Юхнаўца)

Пануючы моўны дыскурс — наканаванне, зачараванае кола. З яго не выскачыш... Толькі сабе на згубу.

Клод Леві-Строс казаў, што пісьменнасць — сродак зняволення. Але хутчэй пісьмо само зняволнік. Згадаем Ралана Барта: «Мова — гэта не рэакцыянер і не прагрэсіст; мова — гэта звычайны фашыст, бо сутнасць фашызму не ў тым, каб забараніць, а ў тым, каб прынужаць гаварыць нешта.» («Лекцыя»).

І тae бяды, каб адно «нешта», гэта значыць — што заўгодна. Мова (практыка соцыякультурнага дыскурсу) і пісьмо (практыка мовы) прымушаюць чалавека гаварыць (а разам з тым мысліць і паводзіць сабе) адпаведна сваёй, глубока ўтоенай ад нас, хэнці. Дыктат мовы над чалавекам, дыктат яе закону, унармаванага логікай структуры тэксту — татальны. Мы чуме тое, што яна дазваляе нам чуць, мы бачым тое, што яна дазваляе нам бачыць, мы робім тое, што яна дазваляе нам рабіць.

Але ёсць вузкі пралаз, кінуўшысі куды (на злом галавы), можна трохі забыцца сам-насам, адхэкацца і паспрабаваць тое-сёе зрабіць, як табе самому жадаеца, у тых формах і рытмах, у якіх вызваленая з-пад задушлівага гнёту твоя экзістэнцыя просіцца. Гэты вузкі пралаз знаходзіцца на самым ускрайку літаратуры, у найбольш глухім, зарослым яе кутку і называецца — герметызм...

З-пад прыгнёту, хай сабе і пранумераванай, але прасторай у корчу самзамкненасці, з адной задухі ў другую — і гэта

шлях волі?!

На жаль, здаецца, так. Глухая герметычнасць — ці не адзіная матчынасць вызваліць горла з моцна сашчэпленых пальцаў уладна пануючага моўнага дыскурсу...

І таму рэдка хто адважыцца ступіць на гэты шлях. А той, хто адважваецца, выглядае ў пісьменнасці, як Дэрса Узала ў горадзе. Даўні, дзікі, недарчны. Бо дзейнічае не па Закону Тэксты, а як яму жадаеца, бачыцца, чуеца, у тым парадку, у той логіцы, якая началіца адно яго духовай відушчы.

(Дарчы, чаму гэта Янка Юхнавец параўнаўся з героям Уладзіміра Арсеньева? Можа праз асацыятыўны рад: Уладзімір Арсеньёв — Наталля Арсеньева — эміграцыя — Янка Юхнавец?)

Звычайна адважны і знікае ў сваёй цічы-адзіноце («звяры-дзічыне»), у закратаванай сваімі рэбрамі вольнай душы. Аднак жа гэта не фатальна, бо герметызм мае і жыццядайнай патэнцыяль...

У тым выпадку, калі здзейсненае ў ім — вартаснае і супадае з невыяўленым, скаваным і ад сябе ў «шорах моўнага» некага іншага, ён (герметызм), хай і не адразу, хай спаквала, але адчыненай для другога...

Творчасць Янкі Юхнавца — вартасная, а значыць, і мае патэнцыяль быць адчыненай для дыялога, нягледзячы на падвоеную апазіцыю — як да законаў тэксту на бацькаўшчыне, так і на эміграцыі.

В.А.

у афармленні гэтага
нумара "ЗНО" скарыстаны
работы з графічнага
цыкла Васіля Баранава
"Вяртанне на Бацькаўшчыну"

ЯНКА ЮХНАВЕЦ

Янка ЮХНАВЕЦ, мабыць, самы загадкавы і таямнічы паэт беларускага замежжа. У эмігранцкім асяродку яго з павагай называюць мадэрновым пісьменнікам, свядома ўкладаючы ў гэтае азначэнне сутнасную харэстрыстыку яго творчасці, практычна невядомую пакуль на Бацькаўшчыне.

З Янкам Юхнавцом мяне пазнаёміў Янка Золак у 1989 годзе. Я напісаў Янку Юхнавцу ліст і атрымаў два зборнікі ве-чыні — «Шорах моўнага» і «Калюмбы». Лісты ў той час даходзілі да адрасату вельмі рэдка, часцей губляліся ў дарозе. З гэтае прычыны ліствання не атрымалася. Хоць засталася вялікая цікавасць да самабытнага пісьменніка, волія лёсу закінутага ў Амерыку. Летасць, вандруючы па ЗША, напісаў сп. Юхнавцу. У Штатах пошта працуе спраўна, і праз пару дзён я меў адказ на свой ліст. Дамовіліся аб сустрэчы, але абставіны не спрыялі гэтаму. Выручыў тэлефон. Сп. Юхнавец надавычай цікавы суразмоўца. Ён ахвотна расказваў пра сябе, адказваў на мае пытанні.

— Нарадзіўся я ў 1921 годзе ў Докшицкім раёне. Скончыў сярэднюю школу, хацеў быць доктарам, а давялося вывучаць юрыспрудэнцыю... Пра літаратуру тады не думаў. Пісьменнікам стаўся на эміграцыі. Самастойна студыяваў азіяцкую, заходне-еўрапейскую, амерыканскую літаратуру. Усе пісьменнікі — паследнікі Гамера. Але кожная эпоха дае іншыя формы і спосабы прыстасавання да цывілізацыі і культуры. Асэнсоўваючы здабыткі чалавечства ў галіне літаратуры, я прыйшоў да ўласнага творчага метаду: асцызізму. Гэта асацыяцыйна ўсіх літаратурных метадаў, школ і стыляў, якія існавалі да гэтага...

— А хто Вашы папярэднікі ў беларускай літаратуре?

— Здаецца, няма. Можа, я першы. З беларускай паэзіі мяне найболы уразілі вершы Уладзіміра Каараткевіча. Шкадую, што вельмі позна пазнаёміўся з імі. Доўгі час я нічога не ведаў пра беларускую паэзію, заўсёды арыентаваўся на заходнюю літаратуру.

— А калі і як Вы пачалі пісаць самі?

— Першы свой твор напісаў у 1947 годзе ў лагеры, у Нямеччыне. Там я спаткаўся з Масеем Сяднёвым. Ён нараіў мене аддаць паэму ў эмігранцкі часопіс «Шыпшына».

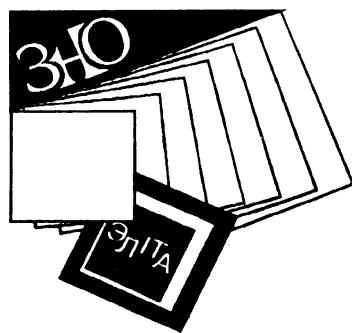
— Як успрымаюць Вашу творчасць эмігранцкія паэты?

— Па-усякаму. Бачыце, я зусім не падобны на іх. Сяднёў, Арсенев, Кавыль, Золак — традыцыйныя паэты. Я пішу інакш. Мяне тут часта лаюць, што ў мяне няма патрэбных вершаў. А для каго іх пісаць? Тут людзі свядомыя. А на бацькаўшчыне такім вершам усё роўна не дадаць ходу... Некаторым эмігрантам не падабаеца мова маіх вершаў. Маўляў, незразумелая. Але я на гэта не зварачаю ўсіх. Пісаў прыхапкамі, часта па дарозе на працу і з працы. Працаўай я ў тэхнічных майстэрнях, пасля стаўся специялістам па камп'ютэрах. Я не думаў, што калісці ўласца надрукаваць сваю пісаніну.

Леанід ПРАНЧАК.

«Зацемкі» Янкі Юхнавца і вершы з кнігі «Шорах моўнага» чытайте на стар. 8 — 9.

До-рэ-мі-фа-соль-ля-сі-до. У гэтаі звязцы сямі нот крываюцца невычэрпнасць гукавых варыяцый, рытмаў. Ці ж не дастаткова іх, каб задаволіць прагу сучаснага меламана?

Катэгарычна — НЕ! Так заяўў восемдзесят гадоў таму Луіджы Русола (1885 — 1947).

Ён паходзіў з музычнага сямейства, але не імкнуўся, як іго бацькі, атрымаць прафесійную адукацию дзеля заробку і прэстыжнага жыцця. Прыехаўшы ў Мілан, ён адразу даўчыўся да невялікага гурту мастакоў-футурыстаў і хутка прыдбаш вядомасць аднаго з самых экспэндэнтных сярод іх. Без вагання ставіў подпісы пад скандальнімі творчымі маніфестамі, без страху перад нядобраразычлівай крытыкай і кансерваторыўнай публікай уздельнічаў у першых футуристычных выставах выяўленчага мастацтва. А ў 1913 годзе вырашыў уласнаруч здзейсніць спрапрудны пераварот у галіне музыкі.

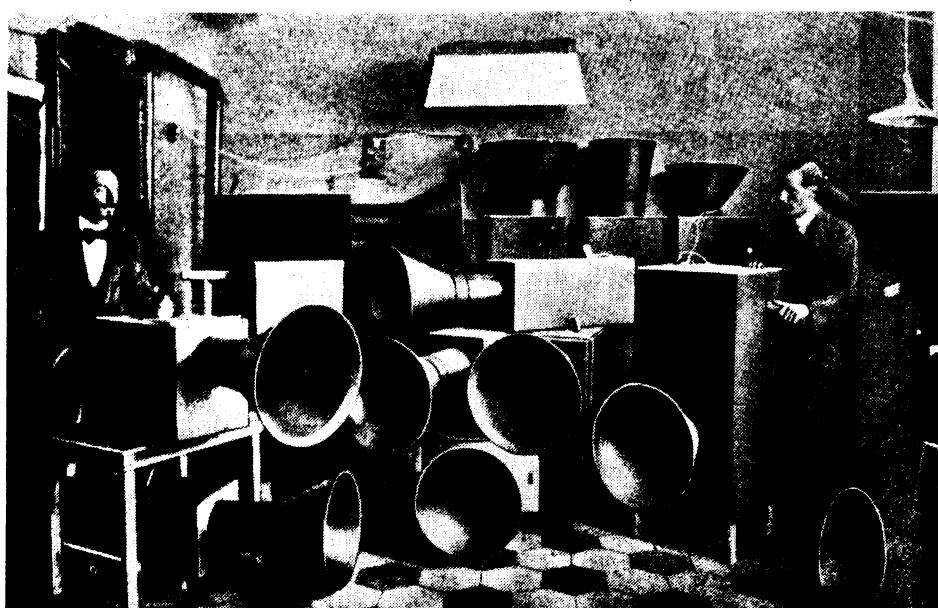
Тагачасныя музыканты-прафесіяналы больш за ўсё баяліся «сфальшивіць» у гармоніі, адчайна трymаліся традыцыйнага разумення чысціні гукаў. Луіджы Русола дзёрзка пайшоў на парушэнне ўсіх канонаў. Ён ушчэнт пабуроў законы «музычнага сінтаксісу» і задэклараў пойную свабоду ў яго «энішчэні» дзеля ўзбагачэння музычнага грунту новымі крываціямі інспірацыі. І гэтым паклаў экспра-

ардынарныя пачаткі сучаснай наватарскай музыкі.

Развіты ад натуры музычны слых Луіджы Русола па-свойму ўражліваў багацце таго, што раней ніколі не лучылася з музыкай — разнастайную прыроду шумоў, актыўнаваную развіццём еўрапейскай цывілізацыі; і гэта падштурхнула яго да ідэі скарыстання шумоў у музычных метах.

Луіджы Русола пачаў і ўсвядоміў самае сутнаснае з акустичнай харкторыстыкі кожнага прадмета, з'явы, істоты. Усё мае свой кодавы ключ да гука-вобразнага адтварэння — гэта шум, які ўзнікае ад дотыку, штуршка, рух... Нават адвольнае насленне тых шумоў, што ўспрымае вуха, гучыць, як какафонія горада, фабрыкі, аэрадрома. А што можа атрымаша, калі іх свядома прылучыць да шумавой партытуры?

Каб адказаць на гэтае пытанне, Луіджы Русола стварае яшчэ небыва-

Л.Русола (злева) са сваім асістэнтам Піаці выпрабоўваюць інтантар шумоў.

Луіджы РУСОЛА

МАСТАЦТВА ШУМОУ

.../ Жыццё мінушчыны было цішынёй. Толькі ў дзесятніцтві стагоддзя, разам з вынаходніцтвам машын, нарадзіўся шум. Сёння шум троумфуе і ўлада пануе над уражлівасцю людзей.

На працягу шматлікіх стагоддзяў жыц-

цё праходзіла ў цішы або сярод прыглушаных танцыяў. І найбольш чутныя шоргаты не былі ані інтэнсіўныя, ані доўгатрымавыя ці разнастайныя. Таму што за выключеннем рэдкіх землятрусаў, бураў, навальніцаў, лавінаў і вадаспадаў прырода маўчала.

На першай мастацкай выставе футурыстаў 30 красавіка 1911 года экспанаваўся графічны твор Луіджы Русола «Ф.Нішэ».

валы ў практыцы музыкаў інтантар шумоў (па-Італіянску — інтонаруморы). Интантар уяўляў сабой нешта накшталт набору розных памераў скрыніў з прымаванымі да іх як бы грамафоннымі трубамі-конаўкамі. Шматлікімі рычагамі, ручкамі-круцёлкамі і іншымі прыстасаваннямі Луіджы Русола інтэрпрэтаваў на сваім інтантары розныя вядомыя і цалкам ні на што непадобныя шумы і ўтвараў з іх сваю экстраўагантную рытмічнасць. Ён не без скандалнага поспеху выступаў на шматлікіх канцэртах у Італіі і за яе межамі. Сваім адкрыццём Луіджы Русола па сутнасці ініцыяраваў многія наступныя новаўядзенні ў музыку, якія надалей ужо не збралася адставаць ад тэхнічнага прагрэсу, аб чым сёння сведчаць электрайніструменты, усялякія магчымыя сінтэзаторы, узмацнільнікі.

ШУМАФОНІЯ

Умберта Бачоні. «Карыкатура на Л. Русола», 1912г.

Многае мадэрнізавалася, тэхнічна ўдасканалілася ў музычных інструментах парадынальна з пачаткам стагоддзя, а вось тэарэтычны маніфест футурыста ад музыкі Луіджы Русола («Мастацтва шумоў», 1913 г.) па-ранейшаму застаяцца ў авангардзе на шляхах пошуку да свабоднага самавыяўлення ўсіх, хто не трывае руціны і мае намер «нарабіць шуму», і не толькі ў музыцы. Ягоны маніфест і сёння выглядае так, як быццам толькі што напісаны для ўжытку нашае творчое грамады, дзе гарыць пошукамі мадэрнізацыі, перамен і музыканты, і мастакі, і паэты. Таму бум-трах-бахмия-гаў-ах на ўсе лады. Хай шырацца шумы, уласцівія працэсам наватарскіх пошукаў і эксперыменту.

Яўген ШУНЕЙКА.

Гэтае панаванне цішыні было прычынай тому, што першыя тоны, якія чалавек здолеў вынайсці з выразанага чароту ці нацягнутага шнура, выклікалі ў яго здзіўленне, як вартая і годная захаплення з'ява. Першыя народы прыпісалі гуку боскае паходжанне: ён тичыўся святым і скрыстоўваўся жрацамі, якія паслагуваліся ім для надання рытуалам найважлікай таямнічасці. Так склалася разуменне гуку як асобнай з'яві, якая розніца з жыццём і незалежная ад яго. З гуку паўсталі музыка, утвораючы фантастычны свет, беззаганны і святы, які знаходзіцца па-за рэчаісным светам. Адсюль лёгка здагадацца, што падобнае абагаўленне урошце рэшт стрымлівала развіццё музыкі, якую тымчасам апярэдзілі іншыя накірункі творчасці /.../.

Сучасная музыка становіцца ўсё больш складанай. Шукаюцца такія супастаўленні гукаў, якія ўспрымаюцца вухам дысанансава, варожа і даўка, і музыка штораз бліжэй набліжаецца да гука-шумавой.

Гэтае эвалюцыйа музычнай творчасці праходзіцца паралельна з колькасным прыростам машын, якія скрэзом уздельнічаюць у працы чалавека.

І не толькі ў тлумайні атмасферы вялікіх гарадоў, але таксама і на вёсцы, да ўчарашняга дня яшчэ цалкам спакойнай, машына здолела нарабіць такую колькасць разнастайных шумоў, што чисты гук, па харктору свайму сіпілы і манатонны, ужо не выклікае нікіх эмоцый.

У мэтах абуджэння і будараціння нашай уражлівасці музыка, шукаючы значна больш багатай поліфіні і значна большай разнастайнасці тэмбуру і каларыту інструментаў, скрысталася складанымі вынікамі дысанансных акордаў, падрыхтоўваючы такім чынам нараджэнне музычнага шуму /.../.

Калі ідзем праз горад з вухам больш уважлівым, чым вока, з задавальненнем слухаем шум вады, паветра або газу, што засмоктваюцца металічнымі трубамі, туркатанне рухавікоў, якія дрыжацца і дыхаюць, як зіркі, гудзенне вентылятараў, шышенне прасаў, скрыгат механічных пілой, стукат трамвайных вагонаў на шынах, свіст пугі і шалясценне фіранак ці сцягоў /.../.

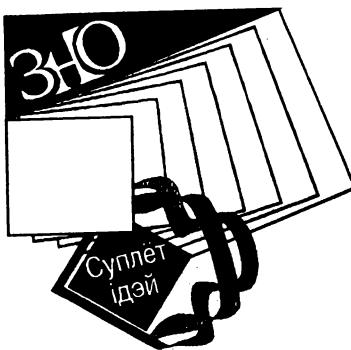
Такія вельмі разнародныя шумы маюць

намер узаемна дапасаваць і гарманічна ўпрадавацца. Дапасаванне шумоў зусім не азначае выключэння з іх нерэгулярнасці тактаў, інтэнсіўнасці і вібрацыі, яно проста надае акрэслены градус і тон наймацнейшым і дамінантным прайвам. Шум адразніваецца ад гуку менавіта тым, што вібраціі, якія яго выклікаюць, — як з погляду такта, так і тоны, — заблытываны і неўнармаваныя. Кожны шум мае адзін тон, а часам нават акорд, які дамінует ў агульным харкторы яго нерэгулярных вібрацыяў. Гэты дамінантны, харкторны тон, дазваляе практычна адтварыць шум, выявіць у ім адзінак не толькі аднаго адзінага тона, але таксама пэўнай яго разнастайнасці без шкоды для спецыфічнай асаблівасці, гэта значыць харкторнага для яго каларыту. Такім чынам, тэя шумы, якія можна атрымаць вярчэннем кола, могуць нам данесці ўесь дыяпазон свайго гучання, у залежнасці ад футуристычнай аркестровкі, для якой шумы хутка будзем атрымліваць механічнымі шляхамі:

1. гуки, грымоты, лопанні, шлётанні, груканні, рыкі;
2. свісты, сыканні, сапенні;
3. шэпты, мармытанні, брэнкітанні, рэхтанні, бульбатанні;
4. трэсканні, рыпенні, шаргатанні, скрэбанині, тупанні, трэнні;
5. шумы, якія ўзнікаюць пры стукаценні аб жалеза, дрэва, скuru, камень, тэрракоту і да т.п.;
6. галасы звяроў і людзей: заклікі, енкі, стогны, крыкі, завыванні, рагатанні, іржанні, галашэнні.

У гэтым пераліку пададзены асноўныя харкторныя шумы; усе іншыя ўтвараюцца толькі ад іх злучэння і камбінацыі. Рытмічны рух шумоў бясконцый. І, падобна як у тоне, дамінует тут адзін рytм, але вакол яго можна выразна чуць шматлікія варыяціі.

Пераклад праз нямецкую мову
Яўгена ШУНЕЙКА.

(Праця. Пачатак у мінулым нумары «ЗНО»)

Феномэн традыцыі знаходзіць сябе на двух узроўнях.

Першы можна назваць сэміятычным: гэта ўзровень знакавай наяўнасці, корпус тэкстаў, актуальная прысутных у культурнай памяці нацыі. Гэтыя тэксты рознага кшталту, перадаюцца рознымі способамі й патрабуюць розных тыпаў чытанія. Яны могуць быць напісаныя на розных мовах, могуць быць улучаныя ў аддатковыя кантэксты (сакральна-рытуальныя, групавыя, соцыякультурныя й.г.). Усе гэтыя тэксты ў іх узаемасувязях і складаюць знакавы ляндашфт традыцыі, які ўвесь час зъміняецца: штосьці забываецца, штосьці выходзіць на першы план. У залежнасці ад кода чытанія адзін і той жа тэкст прачытаеца па-разнаму (клясычны прыклад — традыцыйная культура, пахаваная Клясыцызмам, рэабілітаваная ды ўзыненесеная на неверагодную вышыню Рамантызмам, абайна сабраная ды выдадзеная наўкоўцамі канца XIX — пачатку XX стагодзьдзя, прарослая ды пакладзеная ў падмурк беларускай нацыянальнай культуры, нібыта канчаткова зруйнаваная ў выніку індустрыялізацыі (рускіфікацыі), гэтая культура раптам знаходзіць новыя магчымасці ды пачынае рэгенэравацца ў элітарных гарадскіх асяродках канца XX стагодзьдзя).

У новаэўрапейскім грамадстве галоўным перадаўцай традыцыі (на яе сэміятычным узроўні) ёсьць сістэма адукациі. Але ён не адзіны: некаторыя фрагменты традыцыі не паддаюцца перадачы праз гэты механизам (традыцыйная культура, рэлігійная практикі), бо ён ня можа ўзнаўляць сакральна-рытуальныя кантэксты, некаторыя выпрацоўваюць свае меманізмы (дзіцячая культура: гульні, лічылкі й.г.) і, нягледзячы на часам катастрофічныя зъмены ў грамадстве ў адсутнасці легітымнасці, маюць неверагодную ўстойлівасць.

Асноўная дэструктыўная функцыя сістэмы адукациі ў дачыненіі да культурнай традыцыі — руйнаванье кантекстаў. Усялякі культурны тэкст упісаны ў розныя кантексты і менавіта на скрыжаваныні гэтых кантекстаў (якія заўсёды унікальныя), і значнікі, што зададзены канвенцыяй, — паўстае звяза СЭНСУ. Усё гэта добра вядома з асабістага досьведу: значнікі нас вучыць, сэнсы мы шукаем і знаходзім самі. Сістэма адукациі, як і кожная грамадская інстытуцыя, мае тэндэнцыю да самадастатковасці, ды задае ў якасці вядучага кантексту самаё сябе. Тады мы гаворым: вучоба мае значнікі, але ня мае сэнсу...

Адукцыя як новаэўрапейскі феномэн дастаткова добра наўчылася перадаваць сэмантыку традыцыі (у кантексьце нацыянальнай культуры), але дасюль ня вучыць адмысловым тыпам чытанія гэтай сэмантыкі й зусім ня мае сродкаў дзеля ўзнайлення прагматыкі (полікантекстуальнасці) тэкстаў. Адсюль у постіндустрыйным грамадстве паўстае тэндэнцыя да поліцэнтричносці сістэмы адукациі, апрыгонага «распыленія» ейных інстытуцыяў па ўсіх прасторы соцыума й частковага пераносу функцыяў адукациі з узроўню дзяржавы/нацыі на ўзровень грамадзянскае супольнасці.

На сутнасці, адукцыя ёсьць «сістэма ў сістэме» і ў ёй цалкам захоўваецца «агульная заканамернасць эвалюцыі сэміятычных сістэм», пры якой пэўны знак (альбо цэлае паведамленне) могуць быць улучаны ў тэкст іншае знакавае

Ігар БАБКОЙ

ТРАДЫЦІЯ Й МЕТА-МОВА

сістэмы ў якасці яе складавае часткі й захоўвацца надалей... са зъменай функцыі» (В.В.Іваноў, Ю.М.Лотман...).

Але реч у тым, што ў пэўных фрагментах культуры гэткая «зъмена функцыі» можа скончыцца трагічна, асабліва калі яны губляюць свае ўласныя механизмы трансляцыі, як традыцыйная народная культура, і да таго ж трапляюць у «нетрадыцыйнае» асяроддзе.

І яшчэ аб адным істотным моманце культурнага ландшафту традыцыі, які заўсёды прысутны на яе сэміятычным узроўні, хоць паўстае ды прарастает з узроўню герменэўтычнага, — аб рефлексыўных самахарактарыстых. Рефлексы над традыцыяй, фармаваныя яе «ўнутранага образу», СЪВЕТУ, стаеца ўсё больш істотным фактарам наданыня еднасці — з аднаго боку, ды засыцераганыя ад распаду — зь іншага. Як мы знаходзім у тых жа аўтараў: «Істотным механизмам, што надае адзінства размайтам узроўням ды падсістэмам культуры, ёсьць ейная мадэль «самой» сябе, паўставаны на пэўным этапе міт культуры аб сабе. Ён выяўляеца ў стварэнні аўтакарарактарыстыкаў, ...якія актыўна регулююць будаўніцтва культуры як цэлага» (Іваноў — Лотман).

У гэтым сэнсе сэміятычны ўзровень культурнай традыцыі ававязкова мусіць несьці ў сабе сваю мета-мову: магчымасць гаварыць пра ўсю традыцыю, пра традыцыю як цэлае.

Гэтая мета-мова зусім не ававязкова ёсьць навуковым дыскурсам, аб'ектыўным разглядам традыцыі: Істотныя слова, у якіх традыцыя прадумваецца ды выяўляеца, могуць паўставаць у адных фрагментах (прыкладам у пазіці), пераходзіць у іншыя (рабіцца філязофскімі поведамі альбо стэрэатышамі масавай съядомасці), паміраць альбо, наадварот, набываць новыя сэнсы й новую актуальнасць (як постап/образ Купалаўскага музыка ў інтэрпрэтацыі Алея Розанава). Але адзіна ававязкова патрабаваныне — яны мусіць быць знайдзенымі ў самой традыцыі, а не пазычанымі альбо похапкам перакладзенымі з «больш сцелай». Бо ў дадзеным выпадку мусіць прысутнічаць ня толькі вынікі, але й сітуцыя мысленія/рефлексы.

Другі ўзровень самазнаходжання традыцыі — герменэўтычны. Мішэль Фуко такім чынам акрэсліў узаемасувязь гэтых двух узроўняў: «Будзем называць герменэўтыкай сукупнасць ведаў ды спосабаў/чынаў, што прымушаюць знакі загаварыць ды выявіць свае сэнсы; будзем называць сэміялёгіяй сукупнасць ведаў ды спосабаў/чынаў, што дазваляюць разгледзець, дзе знаходзяцца знакі, вызначыць тое, што іх пакладае ў якасці знакаў, спазнаць іхнія сувязі й законы іхняга счаплення».

Герменэўтычны ўзровень пачынаецца тады, калі мы задаем пытанне: хто гаворыць?

Па-за (ці па-над) наяўным знакавым ляндашфатам мы знаходзім суб'екта традыцыі.

Як мы ўжо пісалі вышэй, у герменэўтычным кантексьце суб'ект традыцыі не зьяўляеца поведам дзеля апісання й рэканструкцыі псыхофізічнага ці культурнага тыпу чалавека пэўнай традыцыі. Далейшое разгортаўнне гэтага азначэння магчымае па наступнаму асацыятыўнаму шэрагу: суб'ект традыцыі — душа — этос — сьевет.

Калі на сэміятычным узроўні вядучым тыпам дзейнасці ёсьць чытаныне/распазнаваныне знакаў, што ў значнай ступені можа быць фармалізавана й выказана ў пэўных правілах/алгарытмах, дык на ўзроўні герменэўтычным мы можам вызначыць

святле гэтых матываўціяў.

Сэмантыка, пададзеная як ведамыя значэнны, як адказы, без папярэдняе сітуацыі запытаныя, — застаецца непразрыстай ды наўсямнай у сваёй наяўнасці. У гэтым выпадку паўстае характэрная паэтычная скары: «Пытаяўся я ў ксяндзоз, пытаяўся я ў філэзафаў /Усё мне яны рассказалі/ А сэрца ўсё адно баліць /Чаму съвет/ Чаму ўсё гэта?»

У пэўныя моманты разывіцця традыцыі здольнасць ставіць пытаныні (ці, лепш сказаць, ставіць сябе ў сітуацыю пытальнасці) — адзінае, што дазваляе ўзарваць закарэлы сэнсавы ландшафт і, ператварыўшы «текст» у «тэкстуальнасць», працягнуць культурную традыцыю далей.

в) *Пранікненне/разуменне традыцыі.*

Пранікаюча разуменне традыцыі маеца быць тады, калі рух, памненьне да прачытацца тэксту/традыцыі паўстае ў даляглядзе асабістага спрычынення, асабістага пошуку сэнсай. У гэтым выпадку паміж двумя палюсамі — чалавечым існаваннем у ягоныя закінутай фактычнасці, сэнсавай наяўнасці тут і цяпер ды традыцыяй зь ейнай патэнцыйнай сэнсавай бясконцасцю, утвораецца зона асаблівай сэнсавай напругі, зона «дзіхай улады магчымасцяў». Пранікаючы ў традыцыю, мы, па сутнасці, размыкаем сваю фактычнасць, эк-зістуем, выходзім за свае межы, самі становімся магчымасцю саміх сябе.

Традыцыя стаеца апрыгоным «то-пасам чалавечага», які мы абжываєм і на які мы сябе растрочаваем. Гэта менавіта тая простора, па якой «можна існаваць тут і наперад, так і назад, і часам шлях назад вядзе нас хутчэй наперад» (М.Хайдэгер).

с) *Далучэнне да традыцыі (культурная саматоенасць).*

Далучэнне да традыцыі ёсьць выбар ІСТОНАГА МЕЙСЦА ў ёй. Зьяўляючыся ў гэтым мейсцы, мы зъмяняем увесы сэнсавы ландшафт традыцыі. Гэта прадугледжвае адказнасць за свой выбар. Гэтая адказнасць на ёсьць ававязак гаварыць ад імя ўсёй культурнай традыцыі. Мы гаворым «са свайго мейсца», ад імя саміх сябе, але разам з тым зъяўляваем з сабой увесы сэнсавы ландшафт, які нам зъяўляеца кантэкстам.

Такім чынам, далучэнне да традыцыі на ёсьць страта свайго твару, распушчанье ў безасабовых, зададзеных раз і назаўсёды значэннях. Наадварот, культурная саматоенасць па сутнасці ёсьць выбар САМІХ СЯБЕ Й ЗДОЛЬНАСЦЬ НЕСЬЦІ АДКАЗНАСЦЬ ЗА СВОЙ ВЫБАР.

Заканчэнне будзе.

Янка ЮХНАВЕЦ

ЗАЦЕМКІ*

Пра Беларускую пазію? А ня толькі...

Нашу літаратуру прышмякалі, асабліва пасля 2-й вайны, да паслухмянасыці творыі Бялінскага і Чарнышэўскага. Усё мастацтва для народу. Перачыгаем «Что делать?» Чарнышэўскага, і не спакаецца там прывычайны ўздел службe народу (агульна); там мяшчанская апраўданасць... Там шмат, як неўропік; не пазбягае сваіх пачуццяў, а хоча адчуваецца іх як надаўжэй.

* * *

Для мянэ самы кароткі, пракудны верш мусіць быць навэлай — лірычнай ці драматычнай і г.д. (пра гэта можна ўздолна пісаць, — не заўсёды ўдаецца мне...). Спадзейная або неспадзейная зрыфмаваная рытмам сказы не захапляюць. Часам уяўляю іх як славесны спорт (хоць і спорт таксама эстэтыка). Усякае мастацтва: імажынізм, футурызм, сымбалізм і г.д. заўсёды было для людзей, а не дзічы-звера. Мы бачым ягоны ўплыў на жыццё...

* * *

Эстэтыка — расказ ці пра мінулае, ці пра сучаснае. Сучаснае — дэмаркацыйная лінія-доўж між мінульым і цяпершынай. Сучаснае — злосны звагот дэфініцыі мінулай эстэтыкі. Часам нахабна адмаўляе яе, бо сучасная філязофія (заходня) у помач клапоціца пра канцепты, пра экзыстэнцыялізм, пра інстынкт праблемаў шырэйшай культуры праз прагматыку науки, праз прыёмы, схаваныя ў мастацтве інтэграцыі літаратуры і малярства, і г.д. Настойлівія прадвеснікі ад усялякіх нацыяў імкнуща ўсе гэтыя «хібы» зрабіць аксіёмамі.

* * *

Эстэтыка сучасная ў літаратуры — унітлівы расказ! Ахоплівае прычыны «чароўнасці» адпаведнай напатканаму моманту ўражаньня і адчуваньня пластычнае прауды, якая задаволіць функцыю досьведу жыцця. Усяя спраўляючая асобамі па-свойму... Эстэтыка губляеца, дублюеца, дапаўняеца ў неспадзейных «рэформах». Для некаторых функцыя прауды рэчаў ёсць абстрактная,

экспрэсіальная. Функцыя не заўсёды апываюваецца ў праудзе, пакуль чалавек живе і хоча ўяўленнем ды патрэбай рачыяналізацца яе ў штодзённасці.

Эстэтыка і логіка заўсёды ў разладзе — і гэта не пытанне, бо рачыяналізм расходаўца тлумачыць іх пазытыўна, а не адхінеш людзей думаць абстрактнай сапраўданасцю...

* * *

Якая дурная абнімка! Самглелым (блізу аблімервання) абоношаць сваё, роднае зылінія аршынам чужынцаў?.. Мы, славяне, у будучыні станемся ворагамі... Мы ўсё маём адсаблівацца адзін ад другога (культурай, цывілізацыяй), але не мусім забывацца на агрэсію, пагарду да нас ад Англа-Саксаў. Мы заўсёды іх білі. Для іх гэтая слабасць — прадугледжаны момант будучыні: адолець; а потым з мусульманамі справіца лягчэй...

* * *

Мне патрапілася ўспомніць Гегеля, які казаў пра суսветы Дух і Абсалют. Здаецца, можа памылося, ён казаў: — Універсальнае духоўнасць ёсць кірунак вытлумачэння фактаў і дзеяньніў...

Але гэта ня важна. Я люблю Беларускі фальклёр.

Пасля вайны, 2-й, сустрэўся з творамі Сартра. І не зьдзіўся, хто быў першым? Ён, ці нашы казкі? Хоць бы адменны прыклад: звычайнай казкай пра «Ваўка і сабаку»... Гегеля забываюць. А Сартра тримаюць. Ён контраст шмат якім іншым філязофам — ці сучасным, ці апошнім у XX стагодзьдзі. Ён дадатак Беларускага фальклёру.

* * *

А тымчасам люблю Ф.Ніцшэ. Ён шмат што скардыніваў у філязофіі, у літаратурным ідэалізме. Можа, на ўсіх паўплываў эфектна-апраўдана. Ён съядома зразумеў Даастаўскага...

* * *

Вуснамі-словамі кідалі адгукі іхнія ду-

шы, каб гэта што ёсць — было, і будзе. Гэта самае велікомае ў ісвядомых тварцоў песьні, напеваў, казак і нават съпейных п'есаў. Яны не выпадкова сустракалі слухачоў, а тыя, пачуўшы, раптам праймаліся бывшы съведкамі... дзяржаўнага, гістарычнага жыцця краіны.

Аставалася надзённа-пачутае ад скрасы пеласці слоў. Яны немінуты ў часінах жыцця збуджвалі думкі: — Беларусь! Мы — Беларусы!

Не съяхотна павучашца ад нашніўства!

* * *

Добра было, каб Беларускія паэты на Айчыне (эміграцыйных не бяру ў разлік) зразумелі ідэалізм Ніцшэ, пэсымізм Сартра. У іх падходы эмпірызм нашай сучаснай Айчыне...

Ах, спыніся! Трактатаў не пішу. Я нікога не запрашую з Беларускіх літаратарапіаў пісаць рапартныя вершы з аналітычным ці з абстрактным, ці з экспрэсіянісцкім стылем. Беларуская літаратура можа быць контрастам-дыягназам для іншых літаратарапіаў...

* * *

А вось тварцу вялікай музыкі ў нас німа. Вольная, голая. Твораць вальсы... Пасля вайны чытаў у «Тайм», часопісу, Амерыканскі, із Шастаковічам; ён пахваліўся, што ён Беларус із Сібіру. У ягонай музыцы поўна Беларускіх момантаў. Ужо час прыніцца сваімі звычаямі інтэлігентнасці, і боль міне ад супраціўных загадаў падгандянца. Дазволім сабе, а не камусыці.

* * *

Моўна-слоўную традыцыю не парушаю, хоць і я ведаю добра Беларускі правапіс. Калі толькі ўдаецца, дазволікі сабе стварыць абстракт із слоў, якія будаць мець значэнне для людзей наскіх, і яны, напэўна, створаць сувязь, прылучэнні, тое, што называем мовай Беларускай.

Мова наша багатая (мы не маєм Акадэмічнага слоўніка)! Дазволім арыента-

вацца на мову ад народа свайго! Яна ўжо сталася гісторыяй, палітыкай, законам літаратурнай эстэтычнасці. Ня думаю, што гэта блага «гуляць» із роднымі словамі. Крыўдна, калі некаторыя паэты ці на Айчыне, ці тут на эміграцыі тыкаюць для ритму і рыфмаў-звагаў расейскі жаргон...

* * *

Сёняня атрымаў газету «Бацькаўшчына». Там была надрукаваная разніця сп. Рамановіча (ён жа паэт Р. Крушина). Зусім не крыўдую, што яму не зразумельна мае слова, і на вай меяне блізу дзікім шаманам; а пазней нейкі Бярозка (ён доктар мэдыцыны і хатні паэт, які любіць пісаць, як маци, — ягоная ці кагосць, — прадзе воўну ці лён абтрэплены і беларускі селянін надалей арэ сваю ніву) прылікаў Беларусаў пляваць на маю пазію (дакладна). А крыху пазней прыслалі збор твораў «Ля чужых берагоў». Мне не «ўпісалі», бо, мабыць, «замадэрны». Пагарды німа — чытаю. Там поўна твораў Н. Арсеньевай.

* * *

Я насыледак слаўнага М. Багдановіча! Калісці, быў у 4 клясе (нацдэмашчына была ўсюды), купіў, ад бацькі гроши выпрасіў, зборнік «Вянок». Хаваў яго (пакуль пазней ня быў дома) разам з гісторыяй М. Гарэцкага і Эвангельлю, ад працэда, у падстрэшы хлява. Успамінаю паэтую іншых, з часоў нацдэмашчыны. Божа, ўпомяч! Не памыліся ісці ў іхні сълед, а, можа, не пайшоў! Шкаду, напаткаўшы зь імі за мяжой... і навошта сваволіца? На Айчыне я не займаўся літаратурай.

* * *

А надалей німа анікіх друкаў з Айчыны (з'явіліся шмат пазней), толькі расейскія наразбор. Зноў чытаю ў ангельскай мове замежную літаратуру: мастацкая, палітычная і г.д. Дапоўніліся веды пра Бадлера (тэматыка) і нават пра Шэкспіра (яго не асудзіш!). З нямецкае чамусыці цікаўлююся Шылерам ды некаторымі начутымі творамі Гейнэ і прозай Цвайга ды

Флабэра... Нарэшце, у ЗША неспадаеўна натрапіў на Эзру Паўдна. Яго вінілі падчас вайны ўва ўсялякіх грахах, але час ад часу друкавалі (выбранае). Праз некалькі год «Запісы» пагадзіліся надрукаваць некалькі ягоных твораў у майм перакладзе.

* * *

Але признаюся. Аднойчы, дзесьці ў канчатку 1939 года (Заходняя Беларусь была прылучана да сваёй дзяржавы), напісаў самому сабе верш. Вось гэту скамароху ўспомніў, а іншыя вершы (сучасныя) не жадаю памятца... Таксама — задор! Калі памятаць ранейшыя творы (вершы), тады астануся ў будучыні нятворчым...

... я хачу быць у самім сабе... Я люблю, што люблю, калі толькі люблю! І гэта можа быць законам мастацкае літаратуры.

* * *

Куды дзяяца мнё? Я тэмпераментны і не пагардны. Вось пішуць пра 2-ю вайну, а як быццам не было яе на Айчыне. «Аргументы», гэнэрэцыя вартасцяў паказываюць, што яна абстрактная на Айчыне. Народ наш толькі следкаваў, абы пасылядоўным быў, ад чысці думкі. Усе мы адно спектулярныя. Шамякін (...) пра тое, што падчас 2-й вайны здарылася, а потым пра нічога пасыль вайны — трактары аруць зямлю. Загоскін пра напалявонускую вайну напісаў лепш. Мележ астаўся даній часу штодзённага распаду, хоць напісаў гістарычную (недакладную) кніжку

«Кірунак на Менск»**. А вось У.Караткевіч вялікі ў тэмах і вялікі ў Беларускай мове. А В.Быкаў? Мы можам хваставацца ў сусветнай літаратуре нашага часу «Мёртвым не баліц», а творы апошнія нічтобы было расцягваць (яны драматычна арганізаваны). Мог сказаць у кароткая навэле, або некалькіх (у цыклах). Любімая здарэніні, памятныя яму, мог перасказаць у адлегласці сымпатыі ад здаронага, якое цяпер ідэалізуецца (маю на ўвазе ягоныя апошнія творы). Там німа пантагізму, падвоенага дуалізму, на разлік што адбываўся. Не разлічае на здольнасць занятых сабе абаронцаў і Быкаў. Нія ведае, як абароніць іх. Апісаны толькі...

А хто я? Эмігрант! Не апраўданы! Уся эміграцыя галёкае: — Вызваленія! Вызваленія!.. А тымчасам, ад паволі цяжкое працы і прыстасаваныя зрабіліся мяшчанамі (нічога не перакладаюць з Беларускай літаратуры).

* * *

Не кажу пра літаратуру падчас нацэмаўшчыны... Мусіць нехта зьявіцца, зрухніць сучасную Беларускую літаратуру. Змасыці з п'едысталю залежнасці ад рускага літаратуры... Некаторыя людзі творчасці ад ненавістага страху (рэпрэсіі) карыстаюць свой талент для прыстасавання да жыцця. Якая дурная, суровая дылетаванасць асудзіць іх! Усё ў іхнія меры. Так-гэтак прыбліжаючыся пісаць пра «спазмы» на Беларусі...

аджа як перацерпіць, вынясце нацыянальная душа здольныя хітрасці пануючых?

* * *

Можа, ад знаёмства із Заходнай літаратурой, а таксама філязофіяй, я стаўся для эміграцыінага друку «дзікім»...

Для мяне Беларускі казкі, народны фальклёр (спосаб іх казаныя) сталіся НАД УСІМ, чымсьці ёсьць «кічлівая» (не заўсёды) Англіяская ды Тэўтонская «прелест» літаратурная (і гэта, бадай, не нахабства). Цікава, што расейская, не наша, апэўна, пабосцілася із Захадам!..

Я вучуся ў самога сябе. Можа, яно благотнае, але спадзяюся, паможа камусці...

... Я імкнуўся да непрадбачанага, хоць крыху пакінуцца несхаваным у Айчыннай літаратуре. «Дзікім» быць у думках і паэтычных формах (яны звычайнія) не адмаўляюся. Я сведка «дзікае справеднасці» ў сучаснасці. Я разумею — я Беларус! І гэта абласлют. Спадзяўлю быць часткай Беларускай мовы, ейнай сказачнасці. Яна вялікая, чымсьці я.

* * *

Здарылася прачытаць у «Полымія» дэйнікі К.Чорнага.

Для нашай літаратуры было шмат «стрэв» творчаму думанью на Айчыне. Імагаеюць неаджытыя «паніманіі» чалавечага існавання, яшчэ поўнасцю «неізжытая» ад суседзяў... Развіненіне духовага жыцця наці (як страшна!) найлягчэй прыняць ад кагосяці (пад прымусам),

... як дзіўна — абараняюся! Ды гэта ўрожаная справядлівасць чалавека! Я люблю тое, што люблю, калі толькі люблю!.. Разумна паводзіцца ў маладосьці сталым чалавекам, а ў старасці маладым!

* Назва рэдакцыі. Тэксты падаюцца ў скроочаным выглядзе

** «Мінскі напрамак».

Вобразы з утулаў акіяну — мушилі
(над імі дзень свяціўся

і вечар

ужо пакінуў ix)

хрусьнел:

пад ступнямі нашымі,

у гэты быццам вокамі

хвалі плёскаты

мацнелі

скрушина.

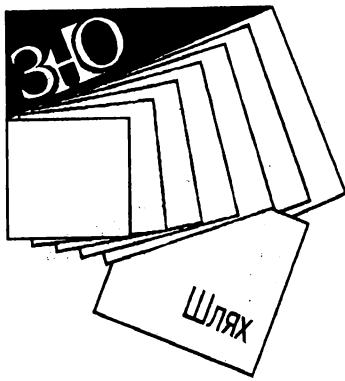
Ня позна ім ламаць уздоні!
Бы даланямі на узлонь далін
бераг уздымаць і пеңіца узроняй:
нітратай пырскаў з ухопнай жарсцюін.

У перамозе ня помніць боль зямля!
— У парожніх мушлях мінулае жыцці —
дай слухаць ім яго ад хваляу, —
сказала, любая, ты мне.

І я
частину на раканьня чалі.
я-х — напоўні, што любіць аж на дно
пышнечні пакорнікам
і не забывацца прысна
існасцю
пліторную:
— Сьмерць заўжды ратунак, і жыцці!

Клікіюць штодні званы маліца.
Да прошчы ходзіць багамольны.
У съценях уздарожных ліпаў
адпачыць спыняеца
і думае, думае шмат пра Бога,
або нават пра нікога.
Снатканага выпадкам падарожнага
як раздзілага, прывітае ветла,
а расстанеца, уздыхне, варожыць:
да мясыцін съявятых ішэ цягнецца дарога.
І думае, думае ізноў пра Бога,
пра палахлівасць жыцця на съвеце,
пра зломленыя ў калёсах спіцы;
і прад воблікам съявятых укорнікаў,
устомніц: малітваслоу забыўся,
пакінуў дома
на паліцы.

1952 г.

Ці мусім мы шукаць свой шлях да сусветнай гісторыі, калі іншыя народы ўжо шукаюць війсця з яе? На думку культуролагаў, Захад стаміўся жыць дзеля прагрэсу, прынаамі, прагрэсу ў нацыянальнай культуры. Гісторыя амаль «сканала» на звышчылізаваным Захадзе — ці не таму яна мае цяпер уваскраснудь у абуджаных народах апошній імперыі? На жаль, мы таксама стаміліся — ад палітыкі, але для культуры — і сваёй, і сусветнай — мы толькі яшчэ нараджаемся. Магчыма, не праз палітыку, а праз культуру можа цяпер паўстаць новая нацыя?

Няшмат хто з тутэйшага люду ведае зараз, ці то беларусы яны, ці яшчэ не. Дзе ж тая рыса, за якой пачынаецца нешта аўтэнтычнае й святое для нас, нешта такое, што будзем бараніць ад усялякай спакусы, усялякага гвалту, нават ад насмешлівага позірку з Усходу ці з Захаду? Дзяржаўная мяжа пакуль не стала гэткай рысаю. Дзе, у чым хаваецца сапраўдная радзіма для беларуса, сапраўдная Беларусь?

Пакуль што чужое беларусу даражэй і цікавей за ўласнае. «Іншы не горш за мяне», — ці не так мяркую тутэйшы? «Я згодны жыць у тым выпадку, калі побач жывуць іншыя людзі і жывуць не горш за мяне». «Лепей жыць госцем на гэтай зямлі, чымсьці гаспадаром».

Гумус (глеба), на якім мае ўзысці «беларуская ідэя», — гістарычны альтруізм і этнічны канфармізм. Беларускіца мае быць працягам і пераадоленнем тутэйшасці.

Радзіма чалавека — там і ў тым, за што ён напагатове загінуць. Заўжды чалавек ахвяруе наперад уласным жыццём, а ўжо потым — сваёй сапраўднай радзімай.

Магчыма, лепш за ўсё гуртуе насељніцтва ў нацыю, вырабоўвае каштоўнасці, піша законы — вайна.

Нацыянальная самасвядомасць непазбежна, да пэўнай ступені, мае быць агрэсіўнай. Беларусы дасюль не сталіся нацыяй менавіта таму, што былі занадта памяркоўнымі і спагадлівымі.

Каб стацца нацыяй, мусім усвядоміць суседзяў не ворагамі, але іншымі, нясвойскімі людзьмі. Дзяржаўная мяжа мусіць быць не люстэркам, а вакном у іншыя кшталты быцця, дзе жывуць нібыта гэткія ж людзі, але ўсё ж не «мы», а «яны».

На жаль, толькі небяспечнае асяроддзе дапамагае нам усвядоміць адзін аднаго братамі, дзецімі агульной маткі — зямлі ці культуры. Трэба адчуваць небяспеку, каб ведаць, да якой культуры ты прыналежыш.

Магчыма, вайна — добры сродак стварыць ці адрадзіць нацыю, але ж тое, што на карысць нацыі, не заўсёды добра для чалавека. Каб адрадзіць культуру й нацыю, мусім шукаць іншыя шляхі. Хаця, прайду кожучы, я не ведаю, ці можна заснаваць, стварыць, адрадзіць што-небудзь без крыўі й ахвяры. Кожнай культуры патрэб-

ныя шаноўныя продкі, што загінулі са зброяй у руках ці палымяным словам на вуснах.

Для нацыянальнай самасвядомасці мір бывае больш небяспечны, чымсьці вайна. Бо вайна ёсць экзістэнцыйнай ситуацыі, якая прымушае кожнага чалавека ўсвядоміць, разам з кім і супраць каго ён жыве.

Нацыю руйнуюць не ворагі, а хаўруснікі, старэйшыя браты. Бо не да ворагаў, а да саюзнікаў год ад году робімся мы ўсё болей

ў беларускасць. Бо радзіма заўсёды — не толькі нашая маці (мінуўшчына), але таксама й нашая дачка (будучыня). Каб займець радзіму, трэба дапамагчы ёй нарадзіцца. Хто ведае, што было напачатку: народ ці радзіма?

Народ, які ўжо не стварае, ці, лепш сказаць, ад імя й дзеля якога ніхто ўжо не стварае, — неразбежна знікае, асімілюеца, бо нельга спыніць развіццё астатнія чалавецтва, нельга спыніць гісторыю. Народ, які не аднаўляе

цы не толькі гісторыкаў, але таксама й футуrolагаў (дзе ж яны?). Ці можам прапанаваць тутэйшым людзям у плане культуры нешта такое, чаго не могуць зараз даць ім, напрыклад, расейцы ці амерыканцы? Толькі тады нашая культура, дарэчы, зацікавіць бліжніх і дальних суседзяў.

Чалавек усвядомівае сваю прыналежнасць да пэўнай культурнай традыцыі, калі лучыць сабою мінулае й будучыню, нашчадкаў і продкаў, калі стварае нешта новае ад імя тых, хто быў, і для тых, хто мае стацца беларусамі.

Тая культура будзе роднай чалавеку, якая будзе яго ратаваць часцей за астатнія. Культура адрадзіцца ў той жа ступені, у якой мы з вамі здолеем нарадзіцца наноў праз яе. Ці адрадзім мы мову, калі яна не адрадзіцца нас? Беларусь будзе жыць, пакуль будзе нараджаць і ратаваць хоць аднаго чалавека.

Каб займець будучыню, культура павінна быць не толькі інакшай, але й вышэйшай за іншыя. Усталёўваецца і пануе тая культура, да якой трэба дарасці. Чалавек, які далучыцца да яе, мусіць адчуць сябе разумнейшым, мацнейшым — г.зн. больш дарослым. Увогуле культура ёсць даросласцю.

Адзіны сродак выратаваць нацыянальную свядомасць без вайны — хоць у нечым пераўзысці суседзяў у культуру. Мусім перадолець уласны правінцыялізм дзеля таго, каб зямля пачыналася не толькі з іншых, але таксама й з нас. Мы застаемся духоўнай правінцыяй суседніх народу, пакуль знаходзім сябе ў іншай культуре часцей, чым ва ўласнай. Безумоўна, жыць толькі блізу сябе немагчыма, але ж хай, прынаамі, палову думак, школ, твораў масацтва пакінем беларускім і на Беларусі.

Нельга й замыкацца ў сабе. Вядома, што эканоміка набывае здаровы выгляд, калі працуе на экспарт: гэта прымушае вытворца тавары міжнароднага ўзроўню якасці. Культура толькі тады ў бяспесцы, калі мае спажыўцоў і нават творцаў па-за сваёй этнічнай мяжой. Квітнеть тая культура, якая з нацыянальнай здолее стацца інтэрнацыональнай, — як амерыканская ў сучасным свеце, расійская ў СССР, беларуская ў Вялікім Княстве.

Жыццяздольны нацыянальны дух мусіць не абмяжоўвацца толькі адным этнасам. Наш шлях (у будучыню) будзе не толькі беларускім. Вышэйшага пункту свайго развіцця мы дасягнем толькі тады, калі дапаможам няхай аднаму яшчэ народу выйсці на свой шлях. Ды ці можна выратаваць сябе, не ратуючы іншых?

Дарэчы, нашая будучыня — таксама замежжа для нас — не ў прасторы, а ў часе. Рабіць што-небудзь не для саміх сябе, рабіць на вываз — значыцца, працаўца не толькі для іншаземцаў, але, таксама, для іншачаснікаў — нашых нашчадкаў.

Каб выратаваць культуру, мусім шукаць выйсця беларускага шляху не ў мінульым, а ў будучыні. Больш карысна й важна плод (плён) прынесці, чымсьці карані свае адшукаць. У эсэ пра Г.Уэлса расейскі пісьменнік Я.Замяцін выказаў слушную думку, што арыстакрат па крыві жадае, каб у яго было шмат знакамітых папярэднікаў, тым часам як арыстакрат па духу жадае быць першым...

Мы павінны шукаць сваё месца не ў прасторы, а ў часе.

Юрась БАРЫСЕВІЧ

ПАМІЖ ГІСТОРЫЯЙ І ГЕАГРАФІЯЙ

(Самасвядомасць народа й творчасць)

падобнымі.
Але, магчыма, так яно й мае быць: супольнае прыдатней для жыцця й смерці, чым толькі сваё і больш нічые.

Культура гіне, калі ўжо не лучыць чалавека з іншымі людзьмі, а таксама — з цывілізацыяй і Богам (г.зн. з зямлёю й небам). Навоўта яна, калі маюцца іншыя, больш зручныя сродкі гэткіх сувязяў? Для тутэйшых зараз расейская мова — карацейшы, чым родная, шлях і да грошай, і да Бога. Але культура таксама гіне й тады, калі не звязвае чалавека з іншымі народамі, з іншымі культурамі. Таму што сам між сабою ніхто не захавае культуру — ні чалавек, а ні народ.

Культурныя запазычванні — асабліва прымусовыя — у мове, светапоглядзе, ладзе жыцця й г.зн. ператвараюць народ у правінцыю іншых нароваў. Правінцыял — усялякі, хто жыве пазней за каго-небудзь, хто жыве за шырокімі спінамі старэйшых братоў. Але ж і ў нас, верагодна, недзе ёсць малодшыя браты. Так яно й мае быць: усе мы — «заморскія тэрыторыі» адзін аднаго. Ва ўсялякага народа ёсць лепшае, чым маем мы, але й у нас кожнаму народу ёсць, было ці будзе што запазычыць.

Пакуль што мы больш падобныя да іншых нароваў, чым да саміх сябе. Мы болей жывём на ўскрайку Расіі, чым на Беларусі.

Набыць імя й кім-небудзь стацца можна толькі праз уласную (аўтэнтычную) творчасць. На маю думку, менавіта творчасць дазваляе людзям пазбыцца комплексу «адвечна малодшых» (а таксама стацца не кім-небудзь, а самімі сабоў). Творчасць ёсць самастойным набыццём самасвядомасці, пошукам нейкіх «я» і «не-я», «мы» і «не-мы».

Творчасць дапамагае чалавеку ці народу знайсці сябе ў адным і пазбыцца сябе ў іншым. Но разам з вынайдзеным адказам заўсёды паўстае новая проблема, а самасвядомасць ізноў губляе дасканаласць. Дарэчы, нацыянальна свядомы чалавек не толькі шукае адказы на ўласныя проблемы ў народным вопыце, але гэтаксама шукае й пытанні, на якія здолеў бы адказаць толькі ўсесь народ, шукае проблему для ўсяго народа.

Творчасць ёсць пошукам сваёй сапраўднай радзімы. Мы не маем ні будучага, ні мінулага, пакуль нашая тутэйшасць не ператворыцца

свой светапогляд, мову, свае традыцыі, застаецца недзе ў мінульым часе, г.зн. — ператвараецца ў пажыўную глебу для іншых народаў. Толькі праз стваральную дзеянісць культуры застаецца сучаснай, невыканнавай. Ці здолеем набыць жывы твар, а не пасмяротную маску?

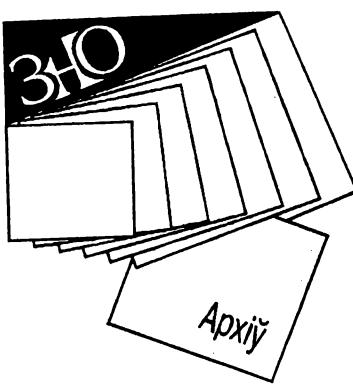
Творчы выбух Рэнесансу абуровіў нараджэнне (не грэкамі ж сталіся) еўрапейскіх народаў, нараджэнне нацыянальнай самасвядомасці. Што, калі нацыянальнае нельга адрадзіць, а можна толькі нарадзіць? Ды й не ад-родам, а на-родам трэба нам усвядоміць сябе.

Каб уваскрасла нацыя, трэба стварыць новыя — перадусім гарадскія — варункі нацыянальнага быцця. Беларусь амаль не мае ўласных кшталтаў індустрыяльнай і постіндустрыяльнай культуры. Не тое дрэнна, што мы іх запазычваем, а то, што не ствараем сваіх. Магчыма, трэба неяк абмяжоўваць запазычванні ў іншых народаў, але ж таксама нельга рабіцца занадта падобнымі да ўласных продкаў, «сапраўдных беларусаў»; ці здолелі б яны жывуць у сучасным свеце? Беларускі шлях, які мы шукаем, павінен прывесці нас да сучаснага свету, а не да сівой даўніны (стараражытнасці). Мінулае, нават сама добрае, мусіць быць для нас не мэтай, а толькі арыенцірам.

У пэўных колах паўшираная думка, што нам трэба не шукаць нейкія новыя каштоўнасці, а прости звярнуцца да тых, што «цепляцца яшчэ ў глыбіні народа». Мне здаецца, у такім разе трэба было б спраектаваць напаўзабытую каштоўнасці на сучасную ці, лепей, будучую рэчаіснасць. Каб адрадзіць нацыю, трэба рушыць не да таго, што некалі было, а да таго, чым яно магло бы стацца сёня ці неўзабаве. Мінулае — не толькі нашае — ужо асуджана гісторыя: калі б усё там было добра, мы там і засталіся б. Можа, варта было б спраектаваць XVI стагоддзе на XXI?

Каб ізноў стацца нацыяй, трэба стварыць радзіму не продкам, а нашым дзесяцім.

Зараз беларуская культура не мае акрэсленай перспектывы на будучыню. Доўгі час яна была пазбаўлена й свайго сапраўднага мінулага. Няхай кепска, але мы ўжо ведаємо свае карані, а вось перспектыву развіцця нацыі не бачым. Звычайны ж чалавек жыве, па-першае, «тому што» і, па-другое, «дзеля таго каб». Народу трэба зразумець, дзеля чаго ён мусіць развіваць продчыну культуру, што яна мае даць ягоным дзесяцім. Справе адраджэння патрэбныя пра-

Yзвычайнай гутарцы словам «народ» мы называем самыя рознародныя згуртаваныя людзей: народам называем старавечных грэкаў і сучасных палякаў, цыганоў і немцаў, жыдоў з біблейных часоў і тых жыдоў, што цяперака жывуць распрылённыя па ўсенькім съвеце, — хаця ў кожным з пералічаных прыкладаў зьмест ужатага назову «народ» — зусім іншы. Вынікае гэта з таго, што народ, наагул, не прадстаўляе нязменнага прыроднага зъявішча, а ёсьць гістарычна-сацыяльнае згуртаванье, зъмененне, як і ўсё грамадзкое жыццё.

Разгледзім тая азначэнны паняцьця народу, якія даваліся яму ў розныя часы ў залежнасці ад таго, што прымалася за істотную аб'ектыўную адзнаку народу.

Гэтак некалі думалі, што істотной аб'ектыўнай адзнакай народу з'яўляеца супольнасць пляменнага паходжання. Але гэтаму пярэчаць факты: бо, прыкладам, народ італьянскі — гэта вынік этнічнага зыліцца этрускаў, галаў, лацинян, рымлян, грэкаў, германцаў і сарацэнаў, а французы — гэта мешаніна тых-жэ рымлян і галаў, цэльтаў, германцаў і іберыйцаў.

Найчасцей за істотную адзнаку народу прымаюць мову яго, а такжэ супольнасць займанае тэрыторыю. Гэтак ужо ў 1775 годзе de Felice у другім выданні Вялікае Французская Энцыклапедыі пад словам «nation» разумее згуртаванье людзей, што жывуць на супольнай тэрыторыі і гавораць супольнай мовай; а цераз сто гадоў — у 1874 годзе — статыстычны кангрэс у Пецярбурзе пастанавіў азначаць нацыянальнасць падводе мовы штодзённае ўжытку (langue parlée — Umgangssprache). Тымчасам і тут факты пярэчаць тэорыі: існуюць народы, якія, апрача супольнасці мовы, нічога больш ня маюць між сабой супольнага, як, прыкладам, французы і бэльгійцы, англійцы і амэрыканцы, данцы і нарвежцы, або нават зъяўляючыя самымі непрымірымымі ворагамі адзін аднаму, як англійцы і ірландцы: абодва народы гаворачаць па-англійску, але ірландцы і ў тэй-же англійскай мове — пяяюць у «Песні аб зялёнім Эрыне», што яны і англійцы — народы рознае расы, і нікім цудам — да сканчэння съвету — ірландскае сэрца ня злучыцца з англійскім... Урэшце, існуюць народы, што ўжываки некалькіх моваў, як бельгійцы і швайцарцы, але прадстаўляюць адзін народ.

Тым больш на можа быць адзнакай народу яго рэлігія. Хаця быў час, калі рэлігія была асновай культуры, пранікаючы ў масы і запускаючы карані ў ўсім, і паняволеную душу народную, — хаця і цяпер асаблівасці рэлігіінае культуры адбіваюцца на харктары нацыянальнае культуры, — аднак мы ведаем лішне многа народаў, зусім розных паміма супольнасці рэлігіі, і лішне многа вызначаючы розных рэлігій сярод сыноў аднаго народу, каб можна было прызнаць рэлігію істотной адзнакай паняцьця народу.

Як у старадаўнія часы, так і ў часе сярэднявечча вытварыўся быў пагляд, які разумеў народ толькі ў сувязі з дзяржавай, ці ў дзяржаве. Тварцы Вялікае Французская Энцыклапедыі ў 1-м выданні яе азначаюць народ, як згуртаваныя людзей, што жывуць на тэрыторыі з азначанымі межамі і падлягаюць аднай урадавам уладзе, — і нават увесь Монтэск'е не прадстаўляў сабе народу без дзяржавы. Але ўжо XIX стагоддзіце ясна паказала, што найбольш ярка выяўляюцца нацыянальныя адзнакі якраз у народаў, якія ўтрапілі сваю дзяржаўнасць, а побач з гэтым якраз у XIX-м стагоддзіце будзіцца да нацыянальнае жыцця цэлы рад пляменнія, якія ніколі ня мелі свае ўласнае дзяржавы.

Не зъяўляеца, урэшце, неабходнай адзнакай народу вымаганае энцыклопедыстамі жыццё на аднай тэрыторыі, бо адзінкі, што жывуць па-за межамі нацыянальнае тэрыторыі, усё-ж не перастаюць належаць да свайго народу, — а да таго-ж мы ведаем народы, што жывуць распрылённыя па ўсім съвеце, паміж чужых народаў.

З усяго гэтага вынікае, што дзеля

азначэнья народу трэба шукаць адзнаку не аб'ектыўных, а суб'ектыўных, і сучасныя вучоныя на апошніх іменна і грунтуюць сваё азначэнне паняцьця народу.

Паводле Рэнана (*"Qu'est ce qui' une nation?"*): «Une nation est une ame, un principe spirituel. L'homme n'est pas esclave ni de sa race, ni de sa langue, ni de sa religion, ni des eaux de ses fleuves, ni des chaînes de ses montagnes. Une grande aggregation d'hommes saine d'esprit et chaude de coeur crée une conscience morale, qui s'appelle nation». Народ — гэта вялікая салідарнасць, вынік съявитага пачуцьця адносна да мінульых і будучых ахвяр. Супольная слава ў сучаснасці, супольная воля ў сучаснасці,

у сваёй души пранікшыя ў ўсей культурай народу тая асноўныя зачаткі паняцьця, каторыя вытварыла царква. Бывае, што царква аказвае на нацыянальную съядомасць рашуучы ўплыў: гэтак сэрбы і харваты, нягледзячы на супольнасць мовы, лічыць сябе двума рознымі народамі на тэй аснове, што харваты належаць да каталіцкага царквы, а сэрбы — да праваслаўнага.

Паняцьцце народу мае дынамічны харктар. Згуртаванье людзей можа быць народам у большай ці ў меншай меры. Чым вышэйшая і больш рознародныя зачаткі мае ў сабе тая культура, што гуртуе людзей у народзе, тым мажней бывае пачуцьцё культурнае единства і нацыянальнае съядомасці,

Тадэвуш УРУБЛЕЎСКІ

НАРОД*

Тадэвуш Урублеўскі (1858 — 1925) — адвакат, публіцыст, культурны дзеяч. Вызначаўся глыбокадэмакратычнымі перакансіямі. З маленства рос у атмасферы грамадскага служэння і ахвярнасці. У віленскім дому яго бацькі Астапа Урублеўскага (гарэчы, у маладыя гады члена Кірыла-Мефодзеўскага брацтва), бывалі З.Серакоўскі, К.Каліноўскі. Пасля заканчэння Пецярбургскага юніверсітета і некалькіх гадоў юрыдычнай практикі пад кіраўніцтвам У.Спасовіча Тадэвуш Урублеўскі ў 1891 годзе вярнуўся ў Вільню, калегаваў з Фр.Багушэвічам, іншымі дэмакратамі-краёўцамі. Асаблівую вядомасць Тадэвуш Урублеўскі набыў як абаронца палітычных зняволеных падчас судовых грацаў 1905 — 1907 гг. Сярод бароненых ім рэвалюцынеруў быў лейтэнант Шміт, матросы пастаўшых караблём «Потёмкін» і «Очаков». У 1910 годзе падабаронным Т.Урублеўскага быў рэдактар «Нашай нівы». А.Уласаў. На судовым працэсе 45-ці беларусаў у 1923 годзе ў Беластоку Т.Урублеўскі ці не ў апошні раз публічна засведчыў сваё высокае мастацкае майстэрства юрыста і крыштальну ёнтыку інтэлігента-дэмакрата. З яго абсрончай праграмовы відаць, што ігэзалам гэтага высока афоранага чалавека і грамадзяніна было братэрскае сужыцце народаў, заснаванае на роўнасці і праве. Апошнія гады жыцця Т.Урублеўскі парадковаваў сваю вялізнную бібліятэку і дзеясна цікавіўся палітычным і духоўным жыццём беларусаў, лёсам гэтага не чужога яму народа. Пад псеўданімам Корвін, Т.Вароніч, Караповіч, Ёўварніс ды іншымі ён выступаў у польскім і заходнебеларускім віленскім друку з проблемнымі публікацыямі. «Народ і дзяржава» — адно з такіх філософска-публіцыстичных яго выступленняў. Яно было змешчана ў зборніку «Захоўнія Беларусь» за 1924 год.

Арсень ЛІС.

якака вядзе да вялікіх дзеянняў, — вось істотныя варункі нацыянальнага існавання.

Паводле Нэймана (Neumann) — «Volk u. Nation», народ — гэта згуртаваныя людзей, якое, дзякуючы свайму асабліваму разъвіцьцю культуры, вытварыла ў сабе асаблівую ўласцівасць, што перадаюцца з пакалення ў пакаленіне, як спадчына. Падобным-жэ суб'ектыўным спосабам азначаюць паняцьце народу Кірхгоф (Kirchhof — «Nation und Nationalität»), Гэрц (F.Hertz — "Socialdemokratie u. die nationale Frage"), Адольф Браўн, Шпрынгер і другія. Але найбольш точнае азначэнне знаходзім у Ельпінка (*"Allgemeine Staatslehre"*): ён кажа, што народ — гэта аб'яднаныя людзей, съядомае сваей унутранай лучнасці дзяякуючы супольнасці многалічных зачаткаў культуры і супольнасці гістарычнае прашласці, ды праз гэтага съядомае сваім пачуцьцем дзяякуючы супольнасці пляменнага паходжання.

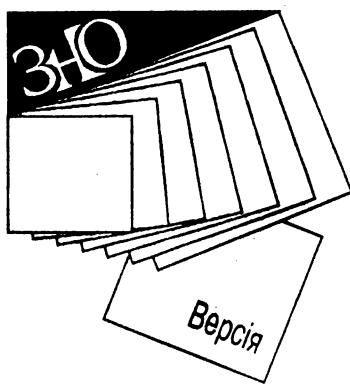
Гэтак бачым, што адзінай істотнай адзнакай народу з'яўляеца яго нацыянальная съядомасць. Народ — гэта не этнічнае паселішча, не гэта вынік аснове ўмовы (*societas*), а духове аб'яднанне (*communitas*), якое складаюць пачуцьці, думкі і праўныя.

Усе раней пералічаныя аб'ектыўныя адзнакі народу, хаця самі па сабе не прадстаўляюць неабходнага варунку існавання яго, аднак дзеюць у кірунку вытваранья нацыянальнае съядомасці. Гэтак, калі мы бачым, што супольнасць пляменнага паходжання як-быццам аказвае на нейкое згуртаваныя людзей нацыянальнае яднаючы ўплыў, дык папраўдзі іх яднае *на самы факт* прыраджонае супольнасці, а съядомасць гэтое съядомае супольнасці і звязаныя з ёй пачуцьці і паняцьці, што і паняцьці народу, якія датуль жылі ў няволі, у цемнаце і ў панявіцы, — і вось гэтыя масы пачынаюць барацьбу за свае права і за людзкі быт для сябе. А асноўнай часткай гэтага «людзкага быту» з'яўляеца *культура*. І вось селянін і работнік прагавіт працягаюць свае руکі да недаступнае для іх датуль съяўтнай культуры, але збудзіўся да грамадзкага жыцця *народныя масы*, якія датуль жылі ў няволі, у цемнаце і ў панявіцы, — і вось гэтыя масы пачынаюць барацьбу за свае права і за людзкі быт для сябе. А асноўнай часткай гэтага «людзкага быту» з'яўляеца *культура*. І вось селянін і работнік прагавіт працягаюць свае руکі да недаступнае для іх датуль съяўтнай культуры, але збудзіўся да грамадзкага жыцця *народныя масы*, якія датуль жылі ў няволі, у цемнаце і ў панявіцы, — і вось гэтыя масы пачынаюць барацьбу за свае права і за людзкі быт для сябе. А асноўнай часткай гэтага «людзкага быту» з'яўляеца *культура*. І вось селянін і работнік прагавіт працягаюць свае руکі да недаступнае для іх датуль съяўтнай культуры, але збудзіўся да грамадзкага жыцця *народныя масы*, якія датуль жылі ў няволі, у цемнаце і ў панявіцы, — і вось гэтыя масы пачынаюць барацьбу за свае права і за людзкі быт для сябе.

Як вышэй сказана, да канца XVIII стагоддзіца паняцьце народу-нації ў сучасным разуменіні гэтага слова не існавала. Толькі тая малая жменя людзей, што карысталіся палітычнымі прывілеямі, могла прыматычаць пасярод супольнасці і карыстца здабыткамі яго. Гэта група людзей і прадстаўляла тады народ. Звяяная дужэйшым суседам, ці папаўшы пад уплыў ягонае культуры, гэная група вельмі хутка губляла сваю нацыянальнасць, ідучы па лініі найменшага праціўлення, падрыхтаванай касмапалітызмам тагачаснае навукі, даваўшай доступ да палітычнае кар'еры і матэрыяльных карысціц. Але настай манімент, калі разам збудзіўся да грамадзкага жыцця *народныя масы*, якія датуль жылі ў няволі, у цемнаце і ў панявіцы, — і вось гэтыя масы пачынаюць барацьбу за свае права і за людзкі быт для сябе. А асноўнай часткай гэтага «людзкага быту» з'яўляеца *культура*. І вось селянін і работнік прагавіт працягаюць свае руکі да недаступнае для іх датуль съяўтнай культуры, але збудзіўся да грамадзкага жыцця *народныя масы*, якія датуль жылі ў няволі, у цемнаце і ў панявіцы, — і вось гэтыя масы пачынаюць барацьбу за свае права і за людзкі быт для сябе. А асноўнай часткай гэтага «людзкага быту» з'яўляеца *культура*. І вось селянін і работнік прагавіт працягаюць свае руکі да недаступнае для іх датуль съяўтнай культуры, але збудзіўся да грамадзкага жыцця *народныя масы*, якія датуль жылі ў няволі, у цемнаце і ў панявіцы, — і вось гэтыя масы пачынаюць барацьбу за свае права і за людзкі быт для сябе.

Усюды, так было і у беларусаў. Значыць, не нацыянальная ідэя пачаткова падымала народ, а сам народ, у меру свайго сацыяльнага і духовага росту, выкаваў новае аружжа дзеля барацьбы за паўнату жыцця — у пастаці нацыянальнае культуры, якую прадстаўляе для яго найлепшы спосаб дзеля далейшага духовага развіцця.

Аднак на разыўціце нацыянальнае съядомасці дзеюць яшчэ і другія фактары. Зъмест супольнага жыцця людзей абымае не толькі супрацоўніцтва іх, але і канкуренцыю. Расцьвет нацыянальнае съядомасці ў XIX стагоддзіцы зыходзіцца з буйным расцьветам капіталізму. І вось аднай з формаў канцэнтрацыйных імкненняў капіталізму з'яўляеца нацыянальная ідэя, ідэя нацыянальнага аб'яднання. Найбольш істотную патрэбу капіталістичнага ладу прадстаўляе ўмацаванье рынкаў збіту і здабычы новых. Каб здаволіць гэтую патрэбу, народы дзяржаўныя і недзяржаўныя ўроўнай меры клапацяцца і змагаюцца адны з аднімі. Народы недзяржаўныя стараюцца бараніць свой «stan posiadania», стараюцца заваяваць для сябе манаполію на ўнутраны рынак, а гэтаму — валаданню ўнутраным рынкам — вельмі дапамагае нацыянальная культура; дык вось, прымушаны да гэтага канкуренцыя, недзяржаўныя народы на толькі пашыраюць і развіваюць сваю нацыянальную культуру, на толькі стараюцца ўмацаваць яе асаблівасці, але такжэ будзяць у масах непрыязнь і варожыя адносіны да ўсякое чужое культуры; з прычыны слабасці недзяржаўных народоў адзінамі іх аружжам з'яўляеца тварэнне свайго валаданьня ім і байкот... Для дзяржаўных народоў унутранага рынку не даволі: выходзячы па-за межы нацыянальнае тэрыторыі, капіталізм вымагае ўсё новых рынкаў, — насамперш рынку на землях недзяржаўных народоў; а дзеля гэт

Па звестках Інстытута перакладу Бібліі ў Стокгольме, да 1986 года яна была перакладзена на 1848 моў. За апошнія тысячагоддзя Біблію чыталі і вывучалі мільяды людзей.

Здавалася б, што Біблія зведаная і вытлумачаная да апошнія кропкі, і нічога новага чакаць ужо немагчыма. Але не так даўно было зроблены ашаламляльнае адкрыццё. Які належыў Івану Паніну, які мовай матэматыкі давёў, што Біблія на дыктаваная Богам праз Святога Духа.

Іван Панін (1855 — 1942) нарадзіўся ў Pacll, вучыўся ў Германіі, пасля скончыў Гарвардскі ўніверсітэт у ЗША. Калі адкрыў матэматычную абумоўленасць тэкста Святога Пісання, з'ехаў з жонкай жыць на маленкую ферму ў Канадзе, дзе на працы пляцізесці год штодзённа змяшляваў сябе над завяршэннем доказу сваёй гіпотэзы.

Сутнасць вынаходніцтва Івана Паніна ў наступным. Стары Запавет, надытаваны старажытнагабрэйскай мовай, і Святое Дабравесце, надытаваны грэцкай, — неверагодным чынам знітаваны лічбай 7, як, дарэчы, і ўвесь сусвет. Згадаем, што ў месяцы 28 дзён (4x7), светло складвяцца з сямі колераў, музычная актава з сямі поўных таноў і г.д.

Першы сказ Старога Запавету ("На пачатку стварыў Бог неба і зямлю") мае сем старажытнагабрэйскіх слоў, якія складаюцца з 28 (4x7) літар. Падобныя лічбавыя заканамернасці абдымаюць ўвесь тэкст Старога Запавету і Святога Дабравесці.

Болей за тое, у старажытнасці габрэ і грэкі лічбы пісалі літарамі альфабету. Калі ў біблейскіх тэкстах на месцы літар паставіць лічбы, то атрымавацца аналагічны вынік. Напрыклад, калі ў трох назоўніках першага сказу (Бог, неба, зямля) замест літар ужыць лічбы, то мы атрымаем 777 (111x7). І гэта не асобое выключненне, а правіла, якое ахоплівае граматычныя формы, значэнні і нават парадак кожнага слова і літары. Такім чынам, аказваецца, што ў кожнага слова, у кожнай літары маеца толькі адно, ёй прадвызначанае месца.

З тэорыі верагоднасці, якая з'явілася парапаўнальна нідаўна, матэматычна вынікае, што знайдзены ў структуры арыгінальнага біблейскага тэксту лічбавыя паслядоўнасці не маглі ўзнікнуць выпадкова (верагоднасць гэтага роўная нулю), а з'яўляюцца здзязненнем свядома падрыхтаванай задумы. Неабходна таксама падкрэсліць, што знайдзеная Іванам Панінім заканамернасць не суптракаецца болей ні ў якіх іншых тэкстах, у тым ліку і апокрыфах.

Такім, зневесне простым, а ў здзязненні неверагодна складаным шляхам Бог абараніў сваё Слова ад якіх заўгодна чалавечых памылак, змен, дадаткаў. Не выпадкова Ісус Хрыстос гаворыць, што «Ні водная ёта, ні водная рыса не пярэйдзе з закону, пакуль не здзейніцца ўсё». А напрыканцы Бібліі мы сустракаем пагрозлівае папярэджанне: «...калі хто адыме ад слоў кнігі працтва гэтага, у таго адыме Бог права ўдзелу ў кнізе жыцця...»

Адкрытыю ім лічбавую структуру Бібліі Іван Панін паспяхова скарыстаў для выправлення тых памылак, якія там алынуліся з-за чалавече недасканаласці. Вынікам гэтай тытанічнай працы сталіся дзве кнігі Святога Дабравесці, надрукаваныя на грэцкай і ангельскай мовах.

Усё папярэдне сказаное мае самае непасрэднае дачыненне да створанай мной Агульной Тэорыі Прывроды.* Упершыню фізічнае тэорыя была пабудаваная на такім абсалютна дакладным грунце, як прадытаваны Богам тэкст.

Распрацоўка АТ (Агульной Тэорыі) пачыналася з дэшифравання наступных слоў першага раздзелу першай кнігі Майсея: «і стварыў Бог цвердзь... і назваў Бог цвердзь небам».

Дзёўняя слова! Касмічны вакуум, які мае нульяное супраціўленне і ва ўсе часы

лічыўся прыкладам абсалютнай пустаты, названы цвердзю. Абсурд? Але гэтыя слова вымаўленыя Богам і, значыць, яны абсалютна дакладны, і касмічны вакуум сапраўды валодае якасцямі цвёрдага цела. Паспрабуем у гэтым разабрацца.

У космасе вакуум адыгрывае ролю прасторы, якая аддзяляе аднія аб'екты ад другіх, а значыць, ён мае якасць практычнай. Інакш усе аб'екты калісці павінны быті ў ўсіх паміж сабой. Перашкодай гэтаму служыць прастора, яе якасць практычнай. Але якасць практычнай можа мець толькі рэчыва, а не пустэча — не «пустая скрыня без сценак», як часам думаюць. Зыходзячы з гэтай

ментальных законаў альбо іх пачаткаў, якім павінен падначальвацца наш хранальна-метрычны свет: захаванне энергіі, захаванне колькасці рэчыва, стану, узаемнасці, пераносу, узягнення і агульненага зараджвання (плус — і мінус — «трэния»). Заўажу, што другі, трэці, чацвёрты і сёмы закон — новыя. Дарэчы, з закону захавання колькасці метрычнага рэчыва, мерай якога з'яўляюцца памеры і маса, вынікае, што неба — гэта абсалютна цякучы касмічны вакуум — сапраўды няздольны мяняць свае памеры, сціскацца ці пашырацца, гэта значыць, валодае якасцямі абсалютна цвёрдага цела, ці цвердзі, як пра тое гаворыцца ў Бібліі...

павінны ўспрымацца намі, як «нішто». У сувязі з гэтym робяцца зразумелымі тыя тэксты Бібліі, дзе ўжываюцца два старожытнагабрэйскія слова: «бара», якое азначае «стварыць з нічога» і «сасса» — «стварыць, сформаваць, зрабіць з наяўнага матэрыйялу». Слова «бара» выкарыстоўваецца ў Бібліі ўсяго тро разы: у аповедзе пра першы творчы акт ("На пачатку стварыў Бог неба і зямлю"), затым пры стварэнні «души жывой» — першых жывёл і пры стварэнні чалавека. Ва ўсіх астатніх выпадках ужываецца слова «сасса». Гэта значыць, што ў першых трох выпадках зыходнымі былі пазаметрычныя, нябачныя ("нішто") рэчывы. Такое тлумачэнне маецаца наступнымі словамі: «з нябачнага стварылася бачнае».

Улічваючы метрычны і хранальны характер светабудовы, можна растлумачыць усе самыя загадковыя фізічныя асаблівасці АЗ (Анамальных З'яўў), а таксама і тыя біблейскія тэксты, якія звычайна выклікаюць непаразуменні: як гэта «Філіп усцешыў Анёл Гасподні, і ейнук ужо не бачыў яго, і пракаўгаў свой шлях, радуючыся». А Філіп апынуўся ў Аэсце; як гэта падчас патопу ў пароўнальнай навялікі каўчэг прапаведніка Ноя магло змясціцца такое мноства «пар чыстых і нячыстых» разам з патрэбным для іх кормам; як гэта кіт са сваім вузкім горлам мог праглынуць іону; як гэта пры бойцы ў Гаўаоне «стаяла сонца пасярод неба і не спяшалася на заход амаль увесі дзень»?

Згодна АТ, у гэтых і шматлікіх іншых біблейскіх гісторыях нічога дзёўнага, бо ўсе метрычны і хранальны з'явы гэтаксама паддаюцца кіраванню, як вярчэнне, вібрацыя, цеплівіні, электрычнасць, магнетызм...

Насампраўдзе, нам добра вядомыя паняцці экранізацыя, ізоляцыя. Напрыклад, адасобішь зараджанае электрычнасцю цела дыялектрыкам, мы пазбаўляем гэтае цела магнітасці выяўляць у асяроддзі свае якасці, пры гэтым электрычны зарад і патэнцыял самога цела ўнутры ізоляцыі застаюцца нязменнымі. Відавочна, што ў прынцыпе магнітам больш-менш паспяхова ізоляваць якое заўгодна цела ад пранікнення ў яго любога простага рэчыва, у тым ліку метрычнага і хранальнага. Гэта агульны закон, справядлівы для ўсіх простых з'яў, і з яго не можа быць выключэння... Адасобішь Філіпа па-за метрычнай абалонкай, Анёл зрабіў яго знешні памеры і масу роўнімі нулю і змог перасунуць яго скрэз усе перашкоды з патрэбнай хуткасцю (эффект тэлепартациі) адно ўздзеяннем сваёй думкі, бо думка таксама матэрыйальная і валодае сілавымі якасцямі, што мне даводзілася неаднойчы назіраць падчас маіх эксперыменту. Аналагічна ізоляцыя ўнутраных памяшканняў каўчэга і іоны здымаете проблему «пар чыстых і нячыстых» і шырыні горла ў кіта.

Кіраваць рухам часу значна прасцей, чым рухам прасторы. На падставе доследаў я выніваю, што падчас патопу безапрышчнага руху, які, парушаючы закон захавання колькасці руху, адбываецца «пад уздзеяннем унутраных сіл» (так барон Мюнхгаузен выцягнуў з балота сябе разам з канём за власны). Біблейская кіраванне часам у грандыёзных маштабах дазволіла запаволіць рух сонца па небасхілу, а ў лакальных выпадках — «вырашыць» праblemу харчавання «чыстых і нячыстых» шляхам скарачэння для іх перыяду патопу да некалькіх гадзін ці хвілін...

У лабаратарных умовах змяніць ход часу даволі проста. Напрыклад, калі адпаведны працэс, які перыядычна пайтвараецца, здзейніць у безапрышчнага рухавіку; ход часу змяніцца таксама у хранальных вымяральних прыборах і г.д.

Аднак саме цікавае і важнае заключаеца ў тым, што ўсе фізічныя, хімічныя, біялагічныя (разам з мысленнем) і іншыя працэсы адбываюцца з выпраменіванием хранальнага поля, якое ўтрымлівае ўсю інфармацыю пра гэтыя працэсы. Значыць, усе нашы пачуцці, думкі, жаданні, памненні, намеры, здзязненні прысутнічаюць у асяроддзі ў форме пэўных хранальных структур. Пагэтаму не трэба здзіўляцца, што «Гасподзь ведае думкі чалавечыя» і «усе рухі думак». Больш за тое, там, за межамі хранальнай прасторы, Бог бачыць усе нашы мінулыя, сучасныя і будучыя думкі, слова і ўчынкі адначасна.

* Вейник А.И. Термодинамика реальных процессов. Минск. «Навука і тэхніка», 1991.

Артыкул друкуеца ў скарочаным варыянце.

**Альберт ВЕЙНІК,
доктар тэхнічных навук,
член-карэспандэнт АН Рэспублікі Беларусь**

ЦУДЫ БІБЛІІ Ў СВЯТЛЕ АГУЛЬНАЙ ТЭОРЫІ ПРЫРОДЫ

высновы, пад прасторай трэба разумець нейкай метрычнай рэчыва, галоўнай адзінкай якога з'яўляюцца практычнай і месца палегласці (Ньютона). Пад месцам палегласці разумеецца немагчымасць двух аб'ектаў займаць адно і тое саме месца: першы аб'ект можа апынуцца на месцы другога толькі праз выцясненне апошняга...

Кожнае рэчыва наяде аб'екту свае спецыфічныя якасці, пагэтаму адсутнасць у складзе аб'екта метрычнага рэчыва пазбаўляе яго якасці практычнай. Робіцца па-за метрычным, па-за прасторавым, усюдыпранікливым, як бы «распэцкім» па аб'ёму прасторы, усюдыпрыснім, нябачным і неадчувальным.

Другое асновалегле значэнне АТ узіміла шляхам дэшифроўкі тых біблейскіх тэкстаў, дзе паўтараецца думка, што у «Господа адзін дзень, як тысяча год, і тысяча год, як адзін дзень», і што «часу ўжо не будзе».

Час тут выступае ў якасці характеристыкі, якая можа мяняцца, як бы пашырацца і сіскіцаца ў наядзвічай шырокіх межах да адсутнасці самой сябе. Гэта таксама практычнай рэчыва, якое наяде аб'ёмам, у склад якіх уваходзіць, якасці практычнай і месца палегласці, бо менавіта практычнай можа быць наколькі заўгодна расцягнутай і сісцнай. Месца палегласці вызначаюць, прычына-наследніца сувязі, калі падзеі адбываюцца адна за другой. Адсутнасць хранальнага рэчыва робіць аб'ектам практычнага, па-за хранальным, па-за часовым, вечным. А значыць, час таксама нельга парыноўваць з «пустой скрыніяй без сценак».

Такім чынам, самая галоўная характеристыка нашага хранальнага-метрычнага свету, якая валодае якасцямі практычнай і месца палегласці, бо менавіта практычнай можа быць наколькі заўгодна расцягнутай і сісцнай, калі падзеі адбываюцца адна за другой. Адсутнасць хранальнага рэчыва адносна да душаў, а звыштонкі — адносна да духаў. Піка-аб'екты (души) маюць пэўныя памеры і масу ад некалькіх да некалькіх дзесятак грамаў, гэта значыць, што маюць некаторыя якасці нашага хранальнага-метрычнага свету, але яны ўжо нябачны і здольныя пранікаць скрэз сцены і іншыя перашкоды. Фемта-аб'екты (дух) належыць пазахранальному і пазаметрычному свету, існуюць па-за часам і прасторай, а значыць, яны нябачны і ўсюдыпрысні, бо не ўтрымліваюць у сабе метрычнага рэчыва.

Памеры і масу, гэта значыць бачнасць, наяде аб'ектам толькі метрычна простае рэчыва. Усе астатнія вядомыя рэчывы (хранальнага, ратацыйнага, вібрацыйнага, цеплавыя, электрычныя, магнітныя і г.д.) валодаюць кожны сваім спецыфічнымі і хранальнymi. У сувязі з гэтым мною было выказана меркаванне, што і астатнія простыя з'явы: ратацыйныя, вібрацыйныя, цеплавыя, электрычныя, магнітныя і г.д. — нараджаюцца з аднайменнымі спецыфічными рэчывамі. Гэта гіпотэза знайшла сваё падмацаванне ў доследах. У выніку былі матэматычна сформуляваны асновы АТ у выглядзе наступных фунда-

Так Біблія ўпершыню дапамагла пабудаваць тэрмадынамічную тэорыю, самыя нечаканыя высновы якой знайшли ўсебакое доследнае пацвярдженне, што сведчыць аб правільнай расчышфроўцы (разуменні) згаданых вышэй тэкстаў. Манулы пад сабой падмуркі такіх надзвычай высокай агульнасці і сапраўднасці, АТ у сваю чаргу атрымала магчымасць вырвацца з традыцыйнага кола «ж